

ارزش‌یابی اندیشیدن

سعید راصد

کارشناس گروه دینی

دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی

به همین لحاظ از آنان می‌خواستم در ارتباط با مباحث و مفاهیم مطرح شده، به گونه‌ای توجه کنند که موضوع را دریابند و بفهمند و این اطمینان را به آن‌ها می‌دادم که حتی می‌توانند برگه‌های امتحان را برای پاسخ‌گویی به منزل ببرند و با کمک دیگران و دیگر کتاب‌ها فهم خود را روی کاغذ بیاورند؛ به گونه‌ای که اگر از آنان همان سؤالات را پرسیدم، بتوانند به نحو مطلوب و شایسته، آن‌ها را پاسخ دهند. بیان چنین مطالبی چند حسن را دربرداشت: - دانش‌آموزان دیگر مجبور نبودند مطالب درسی را خط به خط حفظ کنند.

- با آرامشی دل‌پذیر در مباحث کلاس شرکت و یادگیری خود را تقویت می‌کردند.

- مطمئن بودند چنان‌چه هر کدام بسته به توان خود، تلاش شایسته‌ای نشان دهد، می‌توانند نمره‌ی کامل این درس را دریافت کنند، و هیچ‌گونه اضطراب و استرسی برای امتحان نداشته باشند.

- جو اعتماد و حس خوشایندی نسبت به معلم و مباحث دینی به وجود آمد که ارتباط بین معلم و دانش‌آموز را تقویت می‌کرد. جو عاطفی حاصل و دیگر مسائل ذکر شده، موجب می‌شد علاوه بر دست یافتن بر اهداف کتاب درسی، فراتر از آن، در گسترش معارف دینی، توأم با عشق و علاقه و ایمان، توفیق حاصل کنم.

در زیر، نمونه‌ی سؤالات به همراه پاسخ‌های تعدادی از دانش‌آموزان ارائه می‌شود.

برگه‌ی سؤالات دانش‌آموزان این‌گونه آغاز می‌شد: «آموزش و پرورش یعنی یادگیری اندیشیدن».

سؤال ۱. با استفاده از کلمات زیر، عبارت، شعر، جمله یا جملاتی بنویسید که در عین پر معنا بودن، مفهوم توحید و خداشناسی را برساند (پارک، توپ، فیل، راصد، بشکه).

پاسخ‌ها

علی‌رضا وزوایی: رفتن به پارک، بازی با توپ در آن، صحبت‌های بسیار مفید آقای راصد در کلاس و در پارک و... همه و همه فقط بهانه‌ای بودند تا کمی به خدا و آفریده‌هایش توجه

چرا واژه‌ی امتحان همواره با اضطراب، ترس، وحشت، دلهره و استرس مترادف است؟ آیا با امتحان می‌توان در فراگیرندگان، عشق به یادگیری، شوق به آموختن و علاقه به پاسخ دادن به سؤالات را فراهم کرد؟

مگر ارزش‌یابی یکی از عناصر برنامه‌ی درسی نیست؟ چرا نسبت به دیگر عناصر، این مقدار پر رنگ و پر اهمیت شده است؟ دانش‌آموزان توفیق خود را در عبور از سد امتحان با تمسک به هر وسیله‌ای (تقلب، معلم خصوصی و...) ممکن می‌سازند. آیا امتحان و ارزش‌یابی نباید در جهت هدف برنامه‌ی درسی باشد؟ چرا به واژه‌ی ارزش‌یابی به معنای واقعی توجه نمی‌شود؟

این سؤالات، پیوسته در ذهنم به عنوان معلم دینی، این مسئله را به وجود آورده بود که چگونه می‌توان با امتحان، به مفهوم ارزش‌یابی دست یافت. چرا که یادگیری مفاهیم دینی، صرفاً برای گرفتن نمره نیست، بلکه ماهیت موضوع دینی با دیگر موضوعات درسی کاملاً متفاوت است و آموزه‌های آن می‌تواند یک عمر در رفتار، کردار، اندیشه و شخصیت فرد اثرگذار باشد.

ارزش‌یابی یعنی یافتن ارزش‌های وجودی دانش‌آموزان، و امتحان وسیله‌ای برای کشف این ارزش‌ها و استعدادهاست. در حالی که در جامعه‌ی امروز، این معنا با اندازه‌گیری و دادن نمره‌ی کمی به دانش‌آموز، اشتباه گرفته شده است.

با توجه به توضیحات ذکر شده، روش مرسوم ارزش‌یابی و امتحانات دینی، نه تنها برایم قانع‌کننده نیست، بلکه در بسیاری از موارد، پس از مشاهده‌ی رفتار و نگرش دانش‌آموزان، نگران‌کننده نیز است.

بدین منظور، به دنبال راه‌حلی می‌گشتم و باید نحوه‌ی ارزش‌یابی را تغییر می‌دادم. پس از جست‌وجو و کنکاش بسیار، دریافتم که می‌توان با طرح **سؤالات زیبا، خلاقانه، و همسو با علاقه‌ی دانش‌آموز**، این فضا را تغییر داد. به همین سبب، سؤالات متفاوتی را برای امتحان دینی پایان سال، طراحی و آن را اجرا کردم.

البته در طول سال به بچه‌ها گوش‌زد می‌کردم که امتحان، صرفاً به شکل امتحان پایانی معمول و بیان محفوظات نخواهد بود.

کنیم. تا کمی هم به آفرینش اسرارآمیز خودمان پی ببریم و کمی هم به کارهایی که می‌توانیم انجام بدهیم و ندهیم فکر کنیم. به این که ما انسانیم و مانند یک فیل یا بشکه نیستیم. این گونه می‌توان به آفرینش بزرگ خداوند و توحید پی برد.

سپهر زین العابدین تهرانی: چشم‌هایم را روی هم می‌گذارم. در خیالم تصور می‌کنم در پارک هستم. بچه فیلی در حالی که با خرطومش به توپ می‌کوبد و به دنبال آن راه می‌رود، ناگهان به داخل یک بشکه‌ی خالی می‌افتد. استاد راصد با دیدن این صحنه، به کمک او رفته و بچه فیل را از این گرفتاری نجات می‌دهد. قدرت خداوند یکتا را به یاد می‌آورم که چگونه انسانی با کمک به موجودی دیگر، او را رها می‌سازد.

سؤال ۲. عبارت زیر را بخوانید و به سؤال پاسخ دهید.

می‌خواهم به بهشت بروم. می‌خواهم عزیز و دوست‌داشتنی باشم. همه به من آفرین بگویند و حلقه‌های گل به گردنم ببازیند. از خود سؤال می‌کنم، چه باید بکنم تا لایق چنین چیزهایی باشم؟

پاسخ‌ها

محمدعلی جعفریان: بدانیم که این دنیا مانند مزرعه‌ای است که باید در آن برای آخرت برداشت کنیم. پس برای این که

لایق همه‌ی این‌ها باشم، باید در این دنیا یعنی در این مزرعه، حسابی خوب کشاورزی بکنم تا لایق بهترین‌ها باشم.

امیررضا فرحزادی: مهم‌ترین چیز، خواستن تمام این‌هاست و قدم بعدی این است که اول خودم را اصلاح کنم. نوع حرف‌های خود را بسنجم و بعد تازه شروع می‌شود. هیچ وقت نباید نامردی کنم. نباید کسی را فریب دهم. باید کینه‌ها را از قلبم دور کنم. اگر بخواهم همه مرا دوست داشته باشند، باید اول همه را دوست داشته باشم. به همه کمک کنم. همه چیز را برای همه بخواهم تا خداوند آن‌ها را برای من بخواهد.

سؤال ۳. چه کنیم که نمیریم؟

پاسخ‌ها

علی فرساد: مرگ و نابودی جسم را گریزی نیست، اما می‌توان کاری انجام داد که با جاودانگی، همیشه در یادها باشیم. در این صورت به میزان انسان‌هایی که ما را به یاد دارند و از آموزه‌های ما استفاده می‌کنند، زنده خواهیم بود. همین باعث می‌شود که می‌گویند «مهم این نیست که چند هزار سال زندگی می‌کنی، مهم این است که تا هزاره‌ی چند فراموش نمی‌کنند»

علی‌رضا کریمی: برای این که نمیریم، نیاز داریم با انجام کارهایی که خوب باشد و برای بشریت باقی بماند، مانند دکترحسابی که باعث بسیاری از پیشرفت‌ها شد، کار خوب بکنیم. دکترحسابی مرده است، ولی نامش زنده است.

سعیدیا مرد نکونام نمیرد هرگز

مرده آن است که نامش به نکویی نبرند

اما هرگز نمیرد آن که دلش زنده شد به عشق

ثبت است بر جریده‌ی عالم دوام ما

به این خاطر، انسان‌هایی که با عشق به خداوند و انسان‌ها زندگی کرده‌اند، هیچ وقت مرده حساب نخواهند شد.

سؤال ۴. آیا تا به حال به این نکته که چگونه آب‌های درون

زمین از اعماق آن به بالاترین نقطه‌ی درختان جنگل می‌رسد، توجه کرده‌اید؟ چرا صدای این موتورهای بالا برنده‌ی آب به گوش نمی‌رسد؟ سکوت زیبای جنگل چه پیامی در درون خود نهفته دارد؟ پیام را بیابید و در قالب جملات زیبا، شعر، حدیث و یا مثل بنویسید.

پاسخ‌ها

امیراشکان توحیدپور: جنگل می‌گوید من در آرامشی وصف ناپذیر فرو رفته‌ام و می‌دانم خدایم همه چیز را از جایی که فکرش را نمی‌کنم، برای زیبایی من و رفع نیازهایم به من خواهد داد و من راز خود را نهان خواهم کرد و کسانی به این راز پی خواهند برد که گوشی شنوا و چشمی بینا داشته باشند تا آن را درک کنند.

محمد مهدی دشتی: این عظمت خدا را می‌رساند که با آرامش و لطافت بسیاری، این آب از اعماق زمین به بالاترین نقطه‌ی درختان می‌رسد. اما اگر انسان این کار را انجام دهد، سر و صدایی تولید می‌شود که حتی یک دقیقه هم قابل تحمل نیست.

برگ درختان سبز در نظر هوشیار
هر ورقش دفتری است معرفت کردگار

فهم و شعور ماست و ما اشرف مخلوقات هستیم و خدا از ما انتظار بیشتری دارد و از ما می‌خواهد انتظاراتش را برآورده کنیم. البته می‌دانیم که خدا بخشنده و مهربان است.

علی درخشان فر: آن‌ها نشانه‌ی اینتر هستند، زیرا آن‌ها با از بین رفتن خود باعث می‌شوند ما سیراب شویم و از مرگ ما جلوگیری می‌کنند - بله، در طبیعت همه چیز دست در دست هم به سوی مقصدی یگانه می‌شتابند و دستی توانا و مهربان این دست‌ها را با هم صمیمی و همراه می‌کند. پس تمامی آفریده‌ها از جمله درختان، سنگ‌ها و حیوانات هم این پیام‌ها را دریافت می‌کنند. - ما با دیگر موجودات در داشتن عقل و تفکر تفاوت داریم، این مسئولیت که ما عقل داریم و باید به همه‌ی چیزهایی که در اطراف ماست فکر کنیم و از پیرامون خود رسم‌بهرتر زندگی کردن را بیاموزیم و خدا را همیشه شکر کنیم برای نعمت‌هایش.

سؤال ۵. تصاویر خود را از زمان تولد تا کنون کنار هم قرار دهید.

آیا تصاویر شما زیباتر شده است یا زشت‌تر؟
چه کارهایی برای زیباتر شدن خودتان باید انجام دهید؟
زیبایی ظاهر مهم است یا زیبایی باطن؟
چه مقدار وقت و هزینه صرف ظاهرتان می‌کنید؟
چه مقدار وقت و هزینه صرف باطنتان می‌کنید؟
کدام یک ماندگار است؟
چرا این سؤال از شما شده است؟

پاسخ (تصاویر دانش‌آموزان به لحاظ کمی جا حذف شده است)

آریا مظلومی: زیباتر - باید با کارهای نیک باطنمان را زیبا کنیم تا ظاهرمان نیز زیبا شود. - زیبایی ظاهر - وقت بسیار زیاد و هزینه‌ی بالا و زیبایی باطن - وقت بسیار کم و هزینه‌ی کم - می‌خواهد - ما باید بتوانیم خود را بشناسیم.

سؤال ۶. دانه‌های زیبای برف بر سر و رویم می‌باریدند و با رقص و حرکات دل‌انگیز، درختان را سفیدپوش می‌کردند. یکی از دانه‌ها را صدا کردم و از او پرسیدم از کجا می‌آیید؟
با نگاه ملیح و مهربانی پاسخ داد، از آن‌جا که یکرنگی وجود دارد؛ از آن‌جا که همه لباس سفید بر تن کرده و دلشان مانند ظاهرشان سفید است؛ از آن‌جا که همه برای یک کار برخاسته‌اند؛ از آن‌جا که...

صدایش ناگهان در میان دیگر دانه‌ها گم شد. سراغ دانه‌ای دیگر را گرفتم که به سرعت در تلاش بود تا خود را به برادرش برساند. از او پرسیدم؟ به کجا چنین شتابان؟ با عجله پاسخ داد، می‌خواهم به برادرم برسم. پرسیدم برای چه؟ گفت: برای این که اگر با هم باشیم، زودتر به مقصد می‌رسیم و با این کار می‌توانیم دانه‌های زیادی را با هم یکدست کنیم. پرسیدم هدفشان از به هم پیوستن چیست؟ با لبخندی زیبا و دوست‌داشتنی پاسخ داد، برای این که دیگران راه، زمین راه، انسان‌ها راه، درختان راه، رودخانه‌ها و... را از وجود خود سیراب سازیم. در دل به همه‌شان آفرین گفتم و با تکان دادن دست، از آن‌ها خداحافظی کردم.

راستی دانه‌های قشنگ برف و باران چه پیام‌های دیگری برای ما انسان‌ها دارند؟ آیا درختان و سنگ‌ها و حیوانات هم این پیام‌ها را دریافت می‌کنند؟ تفاوت ما با دیگر موجودات در چیست؟ دانستن این موضوع چه مسئولیتی را به دوش ما می‌گذارد؟

پاسخ‌ها

سید امیرسالار ابطحی: صاف، تمیز، آراسته بودن و یاد خدا بودن آدم را روسفید می‌کند و این سفیدی زیباست - خیر -

سؤال ۷. متن زیر را به زیبایی هر چه تمام‌تر کامل کنید.
چشمان خود را باز کردم
چه صبح دل‌انگیزی
و چه عطر و بوی با صفایی
تمام جانم لبریز از شادی شده بود
به شاخه‌های سبز درختان نگاه کردم
گویا همگی به نماز جماعت برخاسته بودند
و در این میان بلبلان و قمریان آذان یکرنگی به سر داده بودند

یاس‌ها بوی خود را به مشام جان‌های پاک می‌رسانند
در همان لحظه آرزو کردم که...

پاسخ

سید علی‌رضا میری: ای کاش تمام آدم‌ها با خواندن نماز و انجام کارهای نیک مانند همین برگ‌ها و بلبل‌ها زیبا شوند و هم چنین دنیای ما را نیز زیباتر کنند تا که حس کنم در دنیای سراسر مهربانی و شادابی و آرامش زندگی می‌کنم.

پاسخ‌های دانش‌آموزان چنان زیبا و با طراوت بود که خواندن آن‌ها را برایم بسیار شیرین می‌نمود و خستگی معمول از تصحیح اوراق امتحانی را ایجاد نمی‌کرد. چگونگی نوشتن مطالب، نشان از زحمات فراوانی داشت که هر کدام از دانش‌آموزان در طول مدت سپری شده برای پاسخ‌گویی به سؤالات متحمل شده بودند. به عنوان معلم، درون خود احساس خوش‌حالی و موفقیت می‌کردم.

بدین‌وسیله توانسته بودم بستری را مهیا کنم تا دانش‌آموزان فارغ از دغدغه‌های درسی و استرس‌های معمول، با علاقه به تفکر در مورد آموزه‌های دینی و اعتقادات خود بپردازند و با استفاده از قدرت استدلال، منطق و عقلانیت خود، سؤال‌های مطرح شده را تحلیل و بررسی کنند.